

1. NARAVNI REZERVAT ŠKOCJANSKI ZATOK IN NJEGOV POMEN

1. Škocjanski zatok se nahaja v neposredni bližini mestnega jedra Kopra in Luke Koper.
2. Škocjanski zatok je bil kot naravni rezervat razglašen sredi 90. let prejšnjega stoletja, da bi se ohranile mokrotne površine, ki so pomemben življenjski prostor za številne živalske in rastlinske vrste.
3. DEGRADIRANO OBMOČJE je najpogosteje opredeljeno kot območje, ki je prizadeto zaradi pretekle rabe oziroma človekove dejavnosti, je opuščeno ali premalo izkoriščeno in pogosto tudi onesnaženo. Za degradirana območja v mestih se uporablja tudi izraz »degradirano urbano območje«. Degradirana območja v širšem smislu opredeljujemo kot slabo in nezadostno izkoriščene, delno zapuščene ali povsem zapuščene lokacije, ki so zapuščene zaradi prenehanja opravljanja predhodne primarne dejavnosti na danem prostoru.
4. Škocjanski zatok upravlja Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.
5. SANACIJA/SANIRATI = narediti, da kaj (znova) dobi zahtevane, zaželeno lastnosti; popraviti, izboljšati
RENATURACIJA = postopek vračanja naravnih ekosistemov ali habitatov v njihovo izvirno zgradbo in sestavo vrst
6. Mokrišča združujejo značilnosti vodnih in kopenskih ekosistemov.
7. Škocjanski zatok je:
 - življenjsko okolje mnogih živalskih in rastlinskih vrst (predvsem ptic in dvoživk),
 - naravni vodni zbiralnik in vir pitne vode,
 - ima pomembno vlogo pri presnovi in zadrževanju hranilnih snovi, pri zadrževanju visokih voda in zmanjšanju poplav,
 - deluje kot naravna čistilna naprava.
8. BRAKIČNA LAGUNA = laguna, kjer se mešata sladka in morska voda; polslana laguna
9. Do degradacije mokrišč v Sloveniji prihaja zaradi regulacije vodnih tokov in odvzemov vode z namenom pridobivanja novih kmetijskih površin ali urbanih površin (za gradnjo naselij ali industrijskih obratov).
10. Obseg Škocjanskega zatoka = 122 ha sladkovodnih in polslanih zemljišč z raznovrstnimi življenjskimi okolji.
11. Škocjanski zatok obdaja z vseh strani urbanizirana pokrajina (na SV Bertoška vpadnica in industrijsko-obrtna cona Srmin, na JV hitra cesta Ljubljana–Koper in železniška proga Divača–Koper, na JZ mesto Koper z nakupovalnimi središči, na Z Luka Koper in Ankaranska vpadnica).
12. Reki, ki sta z nanašanjem gradiva ob svojem izlivu oblikovali obrežno ravnico, na kateri so uredili soline, sta Rižana in Badaševica.
13. Prevladujoča dejavnost v obalnem območju od obdobja Rimljanov do začetka 20. stoletja je bila solinarstvo.
14. Solinarstvo so pričeli opuščati, ker se je sol pocenila.

15. HIDROMELIORACIJE = izboljševanje zemljišč z izsuševanjem oz. namakanjem.
16. BONIFIKE so nastale z izsuševanjem močvirnatega območja.
17. O Škocjanskem zatoku lahko govorimo od leta 1957, ko je bil zgrajen nasip med mestom Koper in izlivom Rižane.
18. Površina Škocjanskega zatoka se pričela krčiti, ker so ga zasipali zaradi širitve pristanišča.
19. S preusmeritvijo toka reke Badaševice je laguna izgubila dotok sveže sladke vode.
20. Idejni načrt za obnovo Škocjanskega zatoka je nastal leta 1993. Pripravili so ga člani Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.
21. Državni zbor Republike Slovenije je sprejel Zakon o naravnem rezervatu Škocjanski zatok leta 1998.
22. Ko je Škocjanski zatok postal naravni rezervat (ožje zavarovano območje), so sledila obsežna sanacijska in renaturacijska dela. Zatoku so zagotovili dotok sveže sladke vode iz razbremenilnega kanala reke Rižane, zgradili sistem odvodnih kanalov in nasipe, odstranili odpadke in na delu opuščениh kmetijskih površin Beroške bonifike uredili sladkovodno močvirje z učno potjo.
23. Obsežna prenova Škocjanskega zatoka je bila zaključena leta 2007.
24. Škocjanski zatok obsega eno območje, ki je odvisno od sladke vode, drugo območje pa je odvisno od mešanja sladke in morske vode (somornice).
25. SOMORNICA = morska voda
26. V Škocjanskem zatoku živi 244 vrst ptic (60 % vseh vrst ptic v Sloveniji).
27. Rastlinske vrste, ki jih najdemo v polslanem območju = slanuše (halofiti), slanuše enoletnice, slanuše trajnice
28. Krožna učna pot v Škocjanskem zatoku je dolga 2,2 km.
29. V zatoku najdemo naslednje živali: ptice, ribe, žužkojedi sesalci, kačji pastirji, žabe, kače, želve, kuščarice, metulje, hrošče, nutrija, zajci, lisica, podolsko govedo in kamarški konji.

Podolsko govedo (boškarin) – to je govedo, ki so ga včasih v Istri uporabljali kot vprežno žival za prevoz in za obdelovanje tal.

Kamarški konji – prostoživeči konji v močvirjih.
30. Opredelitev zavarovanih območij glede na Svetovno zvezo za ohranjanje narave (IUCN): zavarovana območja so jasno opredeljena območja, ki so zakonsko ali kako drugače spoznana in upravljana z namenom dolgoročnega ohranjanja narave, vključno z ekosistemskimi in kulturnimi vrednotami.
31. Narodne, regijske in krajinske parke uvrščamo med širše zavarovana območja.

32. Stroge naravne rezervate in naravne rezervate uvrščamo med ožja zavarovana območja.
33. Škocjanski zatok je pomembno ekološko območje, ker pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti.
34. Škocjanski zatok je del Nature 2000. To pomeni, da je posebno varstveno območje, katerega osnovni cilj je ohranjanje biotske raznovrstnosti za prihodnje rodove.
35. Izobraževalna vloga Škocjanskega zatoka – voden ogled Škocjanskega zatoka za šolske skupine z namenom osveščanja varovanja narave in pomena ohranitve biotske raznovrstnosti.
36. Dva krajinska parka, ki sta v bližini Škocjanskega zatoka – Krajinski park Debeli rtič in Krajinski park Sečoveljske soline.

2. KRAJINSKI PARK LJUBLJANSKO BARJE – ODGOVORI NA VPRAŠANJA

1. Površina Ljubljanskega barja = 150 km²
2. Ljubljansko barje je bilo razglašeno kot krajinski park jeseni 2008.
3. Ljubljansko barje je nastalo zaradi hitrega ugrezanja najjužnejšega dela Ljubljanske kotline na stiku dinarske in alpske narivne plošče.
4. Kamnine, ki sestavljajo kamninsko podlago na Barju – zlasti triasni apnencu in dolomiti.
5. OSAMELCI – osamljene vzpetine sredi barja, ki so nastali zaradi zaostajanja v ugrezanju.
6. Jezero so zasipavale reke, voda je odtekala, Jezero se je osušilo pred 6000 leti.
7. Na južnem robu Barja izvira reka Ljubljanica.
8. Še dva nekraška pritoka, ki sta nasula obsežne vršaje na JV in S. – Iška in Gradaščica.
9. Barje je najnižje v sredini, najvišje na robovih – zaradi ugrezanja terena.
10. Dolžina toka Ljubljanice = 20 km. Njen strmec (padec) je majhen; to vpliva na pojav poplav na Barju.
11. Tri najpomembnejši vzroki za nastanek poplav na Ljubljanskem barju: skoraj ravno površje z minimalnim strmcem, gladina talne vode tik pod površjem, hiter narast Gradaščice in Iške ob velikih padavinah.
12. Poplavne vode pokrijejo 15 % površine.
13. Na izginotje visokega barja je vplivala človeška dejavnost, npr. rezanje šote.
14. Gabrijel Gruber je začel načrtovati osuševalna dela leta 1769.
15. Gladino talne vode so uspeli znižati tako, da so izkopali mrežo odvodnih jarkov in tako, da so izravnavali strugo pritokov.
16. Z osuševanjem je bila omogočena naselitev. Dve naselji, ki sta nastali: Črna vas in Lipe.
17. Šoto so uporabljali za kurjavo in za potrebe vrtičkarstva. Za kurjavo je niso več uporabljali v 90. letih prejšnjega stoletja.
18. Množično izkoriščanje šote je vplivalo na znižanje barjanskih tal in na nove poplave.
19. V Unescov seznam kulturne dediščine so vpisana nahajališča prazgodovinskih kolišč pri Igu.
20. NATURA 2000 je evropska mreža zavarovanih območij.
21. 4 glavne enote kulturne dediščine: samostan Bistra (v njem je Tehniški muzej Slovenije), cerkev sv. Mihaela v Črni vasi, Tomaževa hiša v Črni vasi, struga Ljubljanice s pritokom Ljubijo, vključno z bregovi in območjem stare struge Ljubljanice.
22. Cilji zavarovanja barja – da se naravne vrednote zavarujejo, da se stvari ohranijo in krepijo.
23. Na Barju so odkrili 40 koliščarskih naselij.
24. Tu so cvetele naselbine od prve polovice 5. do prve polovice 2. tisočletja pred našim štetjem.
25. Prve navpične kole, lončene ostanke in kosti so odkrili leta 1875.
26. Park je namenjen ohranjanju pokrajine in sprostitvi človeka.
27. Ustanovitelji parka izvajajo »interpretacijo« naravne in kulturne dediščine tako, da obiskovalcu parka pomagajo razumeti pokrajini, spodbuja njegovo zanimanje za naravno in kulturno dediščino ter skrbi za njegovo ohranjanje.
28. S projektom 2 Bparks in ustreznimi interpretacijami naravnih vrednot bodo dvignili splošno kulturo in zavedanje domačinov o lastnem okolju, dvignili bodo kakovost rekreacijskega prostora, prispevali k ohranjanju tega prostora ...

Zgodovina in vrste zavarovanih območij

- 1. Kdaj so se v zahodni Evropi pojavila prva prizadevanja za ohranitev narave? Ob koncu 19. stol.**
- 2. Kdaj in kje je bil ustanovljen prvi narodni park?** Leta 1872 v območju Yellowstone (v zveznih državah Montana in Wyoming)
- 3. Kaj lahko zavarujemo?** Zavarujemo širša območja in posamezne živalske ali rastlinske vrste, genski material, ekosistemi, torej živa narava in življenjski prostori (biodiverziteteta), ali pa ožji deli narave, ki imajo vrednostne lastnosti, kot npr. jezera, reke, naravna okna, fosili, tudi krajina ..., torej neživa narava (naravne vrednote).
- 4. Kaj omogočajo narodni parki?** Narodni parki zaradi pokrivanja širših delov narave omogočajo nemoten razvoj naravnih procesov v večjem obsegu.
- 5. Kakšna je razlika med narodnim in krajinskim parkom?** V krajinskem parku gre za praviloma nekoliko manjša območja, v katerih je tudi manjši del t. i. neokrnjene narave, medtem ko le-ta v narodnih parkih prevladuje.
- 6. Kakšne so posebnosti naravnih rezervatov (spomenikov)?** Naravni rezervati imajo najstrožje režime varovanja, saj gre za najpomembnejše dele narave, pogosto so locirani tudi znotraj narodnih parkov.
- 7. Koliko je ožje zavarovanih območij v Triglavskem narodnem parku (TNP)?** V Triglavskem narodnem parku je tako npr. 46 ožjih zavarovanih območij v obliki naravnih rezervatov in spomenikov (npr. Mala Pišnica, Martuljška skupina, Dolina Triglavskih jezer, Poključka soteska, ...).
- 8. Poimenuj organizacijo, ki združuje vsa zavarovana območja v Alpah v prizadevanju k čim učinkovitejšemu varstvu narave in upravljanju zavarovanih območij.** Alparc.

Narodni parki v Alpah

- 1. Koliko je narodnih parkov v Alpah?** 13 narodnih parkov.
Kateri od narodnih parkov je najstarejši? Švicarski narodni park.
- 2. Kdaj je bil ustanovljen TNP?** Leta 1981.
Kolikšen delež Alp prekrivajo zavarovana območja? 4 % površine Slovenije.

Dostopnost narodnih parkov

Ali so narodni parki v Alpah odprti za obiskovalce? Za vse narodne parke v Alpah velja, da so odprti, torej imajo prost dostop za vsakogar pod enakimi pogoji. To pomeni, da vstopnin ni. Vstopnine so vezane le na posamezna ožja območja narave znotraj parka, ki jih je človek posebej uredil za ogledovanje in bi bila brez infrastrukture nedostopna.

Ali je v TNP kaj zasebnih lastnikov? Da. V TNP je nekaj zasebnih lastnikov.

Varstvena območja

1. Ali znotraj parkov obstaja kakšna delitev območij? Večina narodnih parkov v Alpah ima notranjo conacijo, ki se deli na osrednje in robno območje parka, pri čemer naj bi osrednje območje po kriterijih IUCN obsegalo vsaj 75 odstotkov območja parka.

2. Čemu so namenjena osrednja območja narodnega parka? Osrednja območja so namenjena izključno varstvu narave oz. omogočanju razvoja naravnih procesov brez vpliva človeka in v katerem so prepovedane vse gospodarske dejavnosti, razen tradicionalnega gorskega pašništva, dopustne so tudi znanstvene raziskave in obiskovanje območja pod določenimi pogoji.

3. Kaj lahko počnemo v robnih območjih narodnega parka? V robnih območjih so dopustne tradicionalne gospodarske dejavnosti (gospodarjenje z gozdovi, kmetijstvo, lov, ...)

4. V čem je posebnost TNP? Koliko varstvenih območij ima? TNP ima tri varstvena območja.

5. Kolikšen je delež zavarovanega območja v Sloveniji? Skupaj je v Sloveniji zavarovanega 13 % ozemlja.

6. V čem se kaže močna navezanost Slovencev na gorski svet? V Sloveniji je najgostejša mreža planinskih poti in planinskih koč med vsemi narodnimi parki v Alpah), pritisk turizma in raznovrstnih športnih in rekreacijskih dejavnosti vpliva na izzive in probleme z upravljanjem Triglavskega narodnega parka.

Zunanje meje parkov

Kako so se nekateri parki izognili konfliktnim situacijam s stalno naseljenimi prebivalci? V nekatere parke drugod po svetu niso vključevali nobenih naselij in nobene pomembnejše infrastrukture (npr. smučišča, turistične ceste, ...). V teh parkih tudi ni stalno naseljenih prebivalcev.

Varstveni režimi

Kateri park ima najstrožji režim? Najstrožji režim varovanja ima Švicarski narodni park.

Kulturna krajina je sestavni del varstva narave

Navedi najpomembnejšo lastnost TNP. Ohranjanje narave za prihodnje rodove.

4. GEODIVERZITETA – TEMELJ VSEGA ŽIVEGA

ZAKON O OHRANJANJU NARAVE – LETA 2020 (prednost daje varovanju žive narave)

OŽJA ZAVAROVANA OBMOČJA:

- strogi naravni rezervat (1),
- naravni spomenik (1164),
- naravni rezervat (56).

ŠIRŠA ZAVAROVANA OBMOČJA:

- narodni park (1),
- regijski park (3),
- krajinski park (46).

Naravne vrednote: minerali, fosili, ogrožene rastlinske in živalske vrste.

GEODIVERZITETA (GEOPESTROST) – nov koncept vrednotenja, zaščite in ohranjanja nežive narave.

Neživa narava: zajema vse nežive sestavine okolja (kamenje, zrak, voda, zemlja, minerali in druge nežive snovi). Ogrožena je zaradi naravnih ali antropogenih dejavnikov (vpliv človeka).

V Sloveniji je več kot 14.000 jam (zelo občutljiv sistem); jame zaščitene od leta 2020; veliko jam je onesnaženih.

Alpe – ledeniško preoblikovanje (– ledeniške oblike)

Svetovni dan geodiverzitet ali geopestrosti – 6. oktober; prvič smo ga v Sloveniji obeležili leta 2022.

5. INSTITUCIONALNI OKVIR OHRANJANJA NARAVE V SLOVENIJI

SLOVENIJA:

- velika biotska raznovrstnost, najbolj raznolika pokrajina in ohranjene naravne razmere.
- 13 % ozemlja je zavarovanega,
- 37 % ozemlja spada v varstveno območje NATURA 2000.

VAROVANJE NARAVE V PRETEKLOSTI:

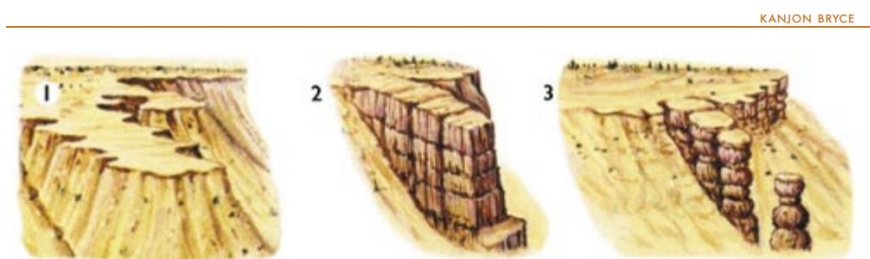
- sprva (konec 19. stoletja) so omejevali sečnjo gozdov,
- Leopold Hufnagl – oče načrtnega varovanja narave v Sloveniji
- Triglavski narodni park – prvič zavarovan leta 1981

Regijski park Škocjanske jame, Notranjski regijski park, Krajinski park Goričko, Krajinski park Ljubljansko barje,, Krajinski park Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib ..., Naravni park zelenci, Strogi naravni rezervat Hrastova loza

6. NARODNI PARK BRYCE CANYON

1. Dva procesa, ki sta izoblikovala kanjon: vodna erozija in preperevanje.
2. Naravni amfiteater so izdoblili veter, voda in ledenik.
3. Bryce kanjon leži med 2000 in 2700 metrov nadmorske višine.
4. Park je dobil ime po Ebenezerju Bryceu, ki se je tam naselil leta 1875.
5. Leta 1924 je območje postalo naravni spomenik, leta 1928 pa narodni park z obsegom 145 km².
6. Preostali priseljenci so morali to območje po letu 1903 zapustiti zaradi suše, pomanjkanja hrane in opustošenih pašnikov zaradi pretirane paše.
7. Geografska lega parka: 100 km severno od Velikega kanjona (v ZDA) in je del Koloradske planote.
8. Podnebje: sušno z velikimi temperaturnimi razlikami, na obrobju je več padavin kot v osrednjem delu.
9. PAUNSAUGUNT – Bobrov dom
10. To ni pravi kanjon, ker ni nastal zaradi rečne erozije.
11. HUDUJI (HOODOO) – so do 60 m visoki stolpiči
12. V kamninah se pojavlja rdeča barva zaradi železovega oksida in mangana.
13. Nastanek hudujev:

Najprej imamo nekakšno uravnavo, nato pa zaradi erozije nastanejo pomoli, kasneje iz tega nastanejo t. i. »okna«, na koncu pa iz tega nastanejo stolpiči.

Slika 4: Nastanek hudujev: od uravnave, preko pomola ali plavuti (fin) do okna v steni in stolpičev (hoodoo). Zaporedje vidimo tudi na sliki 5 od desne proti levi (5).

14. Zaradi zemeljskih pritiskov se je Koloradska planota razbila na dele. Nekateri deli so se dvignili, drugi pa spuščali ---- nastale so doline.
15. Huduji so stebrom ali konicam podobne tvorbe, ki štrlijo s tal. Oblikujeta jih zmrzal in tekoča voda.
16. Posebnost kanjona so jame ali spodjede v vrhnjem in robnem delu pobočja.
17. Ob močnejši eroziji huduje voda »uniči«.
18. Dva neugodna dejavnika za nastanek prsti: precejšnje odnašanje preperelega gradiva ter degradacija prsti v preteklosti.
19. Vloga cianobakterij: varovanje površja pred erozijo, zadržujejo vlago, vežejo atmosferski dušik in ga spreminjajo v obliko, ki je dostopna višje razvitim rastlinam.
20. Endemitne rastline: sklana orlica, čopič (te rastline rastejo tam).
21. Turistična ponudba parka: razne poti za pohod, razgledne točke, pešpoti, smučanje, opazovanje zvezd, fotografiranje pokrajine